

بازنمایی ابعاد دینداری طبقات اجتماعی در سینمای پس از انقلاب

مقاله «بازنمایی ابعاد دینداری طبقات اجتماعی در سینمای پس از انقلاب ایران» را پژمان برخورداری، سیدحسین سراجزاده و عبدالمحمد کاظمی‌پور نوشته‌اند و در فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۹، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹ منتشر شده است.

چکیده

این مقاله در پی مطالعه بازنمایی ابعاد مختلف دینداری طبقات اجتماعی در سینمای پس از انقلاب ایران است. ابعاد دینداری موردنظر در پژوهش فعلی از مدل دینداری گلاک و استارک استخراج شده‌اند و همچنین دلالت موردنظر از طبقه مبتنی بر نظریه تمایز بورديو است. درنهایت دو سطح نظری مذکور در بستر رویکرد برساخت‌گرایی عال در باب بازنمایی، تحلیل شده‌اند. از میان ده‌ها فیلم سینمایی پس از انقلاب ایران، برای دهه دو فیلم که از لحاظ نظری قرابت بیشتری با معیارهای پژوهش داشتند، انتخاب و به روش نشانه‌شناسی انتقادی جان فیسک بررسی شدند. فیلم‌های انتخاب‌شده عبارتند از: توبه نصوص (۱۳۶۱) و دو چشم بی‌سو (۱۳۶۳) در دهه شصت، از کرخه تا راین (۱۳۷۱) و بوی کافور، عطر یاس (۱۳۷۹) در دهه هفتاد، خانه‌ای روی آب (۱۳۸۰) و کتاب قانون (۱۳۸۷) در دهه هشتاد و رسوایی ۱ (۱۳۹۱) و طبقه حساس (۱۳۹۲) در دهه نود. این فیلم‌ها در سه سطح واقعیت، بازنمایی و ایدئولوژی بررسی شدند. درنهایت نحوه ترکیب و به انسجام رسیدن دو سطح اول در سطح آخر یعنی ایدئولوژی نشان داده شدند. با استفاده از مطالعه نشانه‌شناختی فیلم‌ها، رمزگان‌های مربوط به ابعاد دینداری هر طبقه در هریک از دهه‌های بعد از انقلاب نشان داده شد. همچنین نشانه‌شناسی انتقادی فیلم‌ها حاکی از آن بود که بازنمایی ابعاد پنج‌گانه دینداری هریک از طبقات اجتماعی متأثر از گفتمان‌های حاکم بر هر دهه، تغییرات مشخص و قابل‌توجهی داشته است. ازجمله این تغییرات می‌توان به کاهش چشمگیر ابعاد دینداری طبقه فرودست، ازجمله بعد عاطفی در مقایسه با دهه شصت، ثبات نسبی ابعاد دینداری طبقه متوسط از دهه هفتاد به بعد و همچنین پررنگ‌تر شدن بعد مناسکی دینداری طبقه مرفه در دهه اخیر اشاره کرد که چنین تغییرات و نوساناتی در نظام بازنمایی سینما متأثر از تغییرات گفتمان‌های حاکم بر هر دهه بوده است.